
Література

1. Байдевятов А.Б., Бессарабов Б.Ф., Бесулін В.І. та ін. Передінкубаційна обробка яєць за допомогою дезінфектантів // Ветеринарна медицина України. - 2000. - №1. - С. 11-13.
  2. Марчишина Є.І. Організація навчання з питань охорони праці працівників птахофабрик // Сучасне птахівництво. – 2009. - № 4-5. – С. 7-10.
  3. Мо'авія Мохаммад Афнан Альматаршх. Удосконалення технологічних прийомів виробництва та підготовки до інкубації яєць курей, качок і страусів: Автореф. дис. канд. с.-г. наук. - К., 2009. - 20 с.
-

УДК:636.2:57.048:159.929

**Шевчук Т.В., Огороднічук Г.М.,
Постернак Л.І., Бережнюк Н.А.,** к. с.-г. н., доценти,
Чумак М., Зайчинковська Л., студенти
Вінницький національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ВИДИ КОМУНІКАЦІЙ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Подані результати літературного пошуку з вивчення соціальної поведінки великої рогатої худоби, проявів її взаємних відносин та рухових соціальних реакцій

***Ключові слова:** велика рогата худоба, соціальна поведінка, комунікації, способи взаємного «спілкування», рухомі соціальні реакції, ієрархія, дистанціювання.*

Стадо сільськогосподарських тварин не є механічним конгломератом зібраних разом носіїв тваринницької продукції. Це угруповання живих істот з тонкою психічною організацією. Проте, в етології існує парадоксальна ситуація, коли закономірності життєвих проявів виявилися краще вивченими у диких тварин, ніж у сільськогосподарських. Тому, дослідження соціальної поведінки та рухових соціальних реакцій цих тварин має актуальність. В зв'язку з цим метою нашого літературного пошуку біло вивчення закономірностей соціальних проявів у великої рогатої худоби в виробничих умовах та виявлення їх поведінкових закономірностей за дії різних чинників.

Науково доведено, що у сільськогосподарських тварин за промислових умов зберігається соціалізація, стадність, не залежно від способів та системи утримання. Вони лише позбавляються тісного, а іноді, візуального контакту. Проте, виявлено, що тварини зберігають ієрархічність стада та визначену видом та рангом дистанцію [1].

За щоденних взаємних контактів худоба спілкується у певний спосіб. Комунікація здійснюється ними за допомогою нюхових, звукових, зорових сигналів та рухових соціальних реакцій. Нюховими сигналами у «спілкуванні» є обнюхування один одного, рідше тварини нюхають фекалії та сечу, місце для відпочинку. Звукові сигнали великої рогатої худоби відповідають певній ситуації та відрізняються висотою,

інтенсивністю, тривалістю і тембром. Корови реагують мичанням на наближення іншого стада, загрозу, виражають голосом самотність та дискомфорт, мати та теля відшукують один одного. Крім того, подання звукових сигналів характерно для корів у охоті та в процесі гри. Візуальні сигнали – це реакції тварин на рухомі реакції інших: на положення голови й тіла, а також рухи в процесі «спілкування». Нюхові та акустичні сигнали у дійних корів мають вторинне значення. Міміка з-за слабкого розвитку м'язів морди не можуть бути для корів вагомим засобом спілкування [6].

До рухомих соціальних реакцій худоби належать загрози, відхильні та войовничі дії. Загроза проявляється у неухильному переслідуванні супротивника, задівання рогами, біг в його бік із нагнутою вперед головою, мотання нею. Ухиляння від сутички є доказом підкори. Крім того, соціальний фізичний контакт та взаємне ранжування проявляються у корів в явищі грумінгу, штовханням рогами або лобом, які не несуть характеру бійки [3].

Експериментально доведено, що на прояв соціальної поведінки, ранжування та комунікації великої рогатої худоби впливає цілий ряд чинників. Серед біогенних найважливішими є морфологічні характеристики, продуктивність, порідні особливості, фізіологічний стан. Так, виявлена позитивна кореляція між проявом соціальних відносин у групі та морфологічними параметрами худоби: +0,93 ($P < 0,01$), масою тіла: +0,87 ($P < 0,01$), надоями: +0,25 ($P < 0,05$) [2]. За повідомленням чеських дослідників порідні відмінності у поведінки доказані спостереженнями: серед стада корів словацької рябої породи до 20% були агресивними, а серед чорно-рябої – лише 4%. Ряд експериментів показав, що корови у охоті ігнорують соціальну ієрархію та прагнуть зблизитися із коровами вищого рангу, крім того наявність рог додавало їм агресивності [4]. На соціальну поведінку та комунікативну активність впливають і зовнішні чинники: абіогенні (умови мікроклімату, сезонність, період доби тощо) та антропогенні. Серед останніх, за повідомленням ряду авторів, найбільших змін у поведінці корів завдають: перекомплектування виробничих груп, введення у стадо нових особин, спосіб та система у тримання, техніка доїння та інші [2, 5].

Підсумовуючи, можна сказати, що вмiле застосування знань етології великої рогатої худоби дозволить тваринникам-практикам позбавитися наслідків технізації виробничих процесів, краще адаптувати тварин та вигідно маніпулювати соціальною поведінкою для підвищення їх продуктивності.

Література

1. Георгиевский В.И. Физиология сельскохозяйственных животных. – М. Агропромиздат, 1990. – 511с.
  2. Этология сельскохозяйственных животных. Пер. с чешского Б.Н. пакулеваа. под ред. и с предисл. Е.Н. Панова. – М.: Колос, 199. – 304 с.
  3. Жизнь животных. В 7 т. / Под ред. В.Е. Соколова. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1989. - 144 с.
  4. Ковальчук Г.В. Зоология з основами екології. - 2-е вид., виправ. і доп. - Суми.: ВДТ «Університетська книга», 2007. – 615 с.
  5. Лукин Е.И. Зоология. - 3-е вид., виправ. і доп. - М.: Агропромиздат, 1989. - 384 с.
  6. Мазуркевич А.Й., Карповський В.І., Камбур М.Д. та ін Фізіологія тварин / За ред.. Мазуркевича А.Й., Карповецького В.І. Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 424 с.
-